

مسئولیت مدنی در جبران خسارت زیست محیطی

(بررسی تحلیلی و تطبیقی حقوق داخلی و خارجی)

تالیف

حسین ولی زاده

دوره دکتری تخصصی حقوق خصوصی دانشگاه آزاد اسلامی تهران مرکز

دوره کارشناسی ارشد حقوق اقتصادی دانشگاه شهید بهشتی

وکیل پایه یک دادگستری و مشاور حقوقی

مدرس دانشگاه

انتشارات قانون یار

۱۳۹۹

سرشناسه	: ولی زاده حسین، ۱۳۵۸ -
عنوان قراردادی	: ایران. قوانین و احکام Iran. Laws, etc
عنوان و نام پدیدآور	: مسئولیت مدنی در جبران خسارت زیست محیطی (بررسی تحلیلی و تطبیقی حقوق داخلی و خارجی) / تألیف حسین ولی زاده.
مشخصات نشر	: تهران: انتشارات قانون یار، ۱۳۹۹.
مشخصات ظاهری	: ۱۸۶ ص.
شابک	: ۹۷۸-۶۲۲-۲۳۹۴۷۸-۶
وضعیت فهرست نویسی	: فیا
یادداشت	: کتابنامه.
موضوع	: مسوولیت ناشی از خسارت های زیست محیطی -- ایران
موضوع	: Liability for environmental damages -- Iran
موضوع	: تخریب محیط زیست -- ایران
موضوع	: Environmental degradation -- Iran
موضوع	: تخریب محیط زیست
موضوع	: Environmental degradation
موضوع	: سیاست محیط زیست -- ایران
موضوع	: Environmental policy -- Iran
موضوع	: سیاست محیط زیست
موضوع	: Environmental policy
موضوع	: مسوولیت های زیست محیطی -- ایران
موضوع	: Environmental responsibility -- Iran
رده بندی کنگره	: ۳۴۲.۰۴/۳۲۲
رده بندی دیویی	: ۳۴۲.۰۴/۳۲۲
شماره کتابشناسی ملی	: ۲۳۸۵۹۶۹
وضعیت رکورد	: فیا

انتشارات قانون یار

مسئولیت مدنی در جبران خسارت زیست محیطی (بررسی تحلیلی و تطبیقی حقوق داخلی و خارجی)

تألیف: حسین ولی زاده

ناشر: قانون یار

نوبت چاپ: اول-۱۳۹۹

شمارگان: ۱۱۰۰ جلد

قیمت: ۴۶۰۰۰ تومان

شابک: ۹۷۸-۶۲۲-۲۳۹-۴۷۸-۶

مرکز پخش: تهران، میدان انقلاب، خ منیری جاوید، پلاک ۹۲

تلفن: ۰۲۱۶۶۹۷۹۵۱۹

فهرست مطالب

پیشگفتار.....	۱۱
فصل اول.....	۱۳
مفهوم شناسی، تبیین قواعد فقهی حفاظت از محیط زیست، ارکان و مبانی مسئولیت مدنی در	
حقوق ایران.....	۱۳
بخش اول: واژه شناسی.....	۱۳
بند اول: مسئولیت مدنی.....	۱۳
بند دوم: محیط زیست.....	۱۴
بند سوم: خسارت زیست محیطی.....	۱۶
بخش دوم: ویژگی های خسارت زیست محیطی.....	۲۳
بخش سوم: ماهیت مسئولیت ناشی از خسارت های زیست محیطی.....	۲۶
بخش چهارم: نگاه فقه اسلامی به حفاظت از محیط زیست و عدم خسارت بر آن.....	۳۵
بخش پنجم: تبیین قواعد فقهی حفاظت از محیط زیست.....	۳۷
بند اول: قاعده لاضرر و قاعده تسلیط.....	۳۷
بند دوم: قاعده تعدی و تفریط.....	۳۹
بند سوم: قاعده اتلاف.....	۴۱
بند چهارم: قاعده تسبیب.....	۴۳
بند پنجم: نظریه احترام اموال.....	۴۵
بخش ششم: اصول و ارکان مسئولیت مدنی.....	۴۷
بند اول: وجود ضرر.....	۴۷
بند دوم: وجود فعل زیانبار.....	۴۸
بند سوم: رابطه ی سببیت.....	۴۸
بخش هفتم: مبانی مسئولیت ناشی از خسارت زیست محیطی.....	۴۸
بند اول: نظریه تقصیر.....	۴۸

بند دوم: نظریه ایجاد خطر.....	۵۳
بند سوم: نظریه مسئولیت بدون رابطه سببیت.....	۵۷
بند چهارم: نظریه های مختلف.....	۵۸
بخش هشتم: تبیین ارتباط فی ما بین خسارات زیست محیطی با توسعه پایدار و نگرش اقتصادی به این مسأله.....	۶۳
بخش نهم: دکترین حقوقی در مبنای مسئولیت مدنی.....	۶۵
بخش دهم: مسئولیت مدنی خسارات زیست محیطی در رویه قضایی.....	۶۷
بخش یازدهم: بررسی جبران خسارت در این راستا و شیوه های جبران خسارت.....	۶۹
بند دوم: نحوه تعیین و ارزیابی میزان خسارت.....	۸۷

فصل دوم..... ۹۳

مبنای مطروحه مسئولیت مدنی در اتحادیه اروپا.....	۹۳
بخش اول: جایگاه خسارت زیست محیطی در اتحادیه اروپا.....	۹۳
بخش دوم: نقش اتحادیه اروپا در حفاظت از آبها و دریاها و عدم آلودگی آنها.....	۹۵
بخش سوم: شیوه و روش های موجود در قوانین اتحادیه اروپا جهت تبیین مسئولیت مدنی ناشی از خسارات زیست محیطی.....	۱۱۴
بخش چهارم: کنوانسیون لوگانو و مسأله جبران خسارت وارده به محیط زیست.....	۱۱۶
بخش پنجم: اصول حاکم بر کاهش و پیشگیری از آلودگی های زیست محیطی.....	۱۱۹
بخش ششم: مبنای مطروحه مسئولیت مدنی در اتحادیه اروپا.....	۱۲۴
بند اول: مسئولیت محض.....	۱۲۷
بند دوم: مسئولیت مبتنی بر تقصیر.....	۱۳۷
بند سوم: مسئولیت بدون خطا.....	۱۴۲
بخش هفتم: نگاهی بر سه مبنای مطروحه در قوانین و کنوانسیون های مختلف و دیدگاه های مرتبط با آنها.....	۱۴۴
بخش هشتم: بررسی کارایی مبنای مسئولیت مدنی (مسئولیت محض) از دیدگاه تحلیل اقتصادی حقوق.....	۱۵۳

پیشگفتار

امروزه بشر پس از قرن‌ها زندگی بر روی کره خاکی، به این فکر افتاده است که نمی‌تواند با بی‌توجهی به سرنوشت محیطی که در آن زندگی می‌کند، به حیات خود ادامه دهد. فاجعه‌های زیست‌محیطی که هر از گاهی در گوشه و کنار دنیا رخ می‌دهد، اغلب حاصل فعالیت‌هایی است که بشر به‌ویژه در یک‌صد سال اخیر در راه رسیدن به توسعه، و به‌ویژه در طی فرایند صنعتی شدن به آن‌ها روی آورده و باعث تخریب و آلودگی محیط زیست شده است. عدم تعادل زیست‌محیطی، حاصل تخریب صنعتی طبیعت مانند آلوده شدن منابع به سبب تصاعد گازهای سمی یا ریخته شدن فضولات و پسماندهای صنعتی در آب‌ها و بر روی خاک، و تخریب مادی مثل از بین بردن جنگل‌ها، مرغزارها و بوته‌زارها، خدشه‌دار شده و پدیده‌ی گلخانه‌ای کره زمین، سوراخ شدن لایه حفاظتی ازن، انهدام گونه‌های گیاهی و جانوری، باران‌های اسیدی، آلودگی‌های صوتی و... را باعث شده است. بنابراین، شکی نیست که حیات و بقا بشر بستگی به حفاظت از محیط زیست دارد و رعایت حقوق عناصر زیست‌محیطی و احترام به حق حیات همه‌ی موجودات نباید تنها در برهه‌ای خاص از زمان مدنظر باشد، بلکه انسان باید خود را پیوسته در طول تاریخ و در برابر آیندگان مسئول بداند و متوجه این امر مهم باشد که هر نوع افراط و یا تفریط در استفاده از منابع و هر گونه بی‌مهری نسبت به طبیعت، اثرات سویی در کل نظام طبیعت داشته و زندگی فرزندان او را تباہ می‌سازد؛ به طوری که امروزه، مهم‌ترین علت مرگ و میر در جهان را بیماری‌های عفونی تشکیل می‌دهد که ساده‌ترین راه انتقال آن‌ها از طریق محیط زیست آلوده است. برای مثال آلودگی‌های ناشی از آب در بروز یرقان، حصه و بیماری‌های انگلی بسیار دخیل است و از مهم‌ترین علل آن به‌شمار می‌روند. آلودگی‌های کارخانجات، فاضلاب‌های شهری، رودخانه‌ها، برکه‌ها و باتلاق‌ها

همگی در بروز این نوع بیماری‌ها سهم دارند. (بنی یعقوب، ۱۳۷۷، ص ۳۱) بنابراین یکی از اهداف مهم هر نظام حقوقی می‌تواند حفاظت از محیط زیست باشد در همین راستا قوانین و مقررات متعددی به منظور جلوگیری از خسارت و آلودگی محیط زیست در سطح ملی و بین المللی تبیین شده است که یکی از این مقررات، تعریف و تبیین و در نظر گرفتن مسئولیت مدنی برای خاطی نسبت به محیط زیست است. البته در همین راستا لازم به ذکر است که در دهه‌ها و سال‌های اخیر مسئولیت مدنی از بخش مبانی دچار تغییراتی در فضای ملی (کشور ایران) و هم چنین فضای بین المللی (اتحادیه اروپا) شده است به عنوان مثال در ابتدا و وادی امر مبنای اصلی و اساسی برای مسئولیت مدنی در قبال خسارات وارده بر محیط زیست همان نظریه تقصیر بود که بعداً به مرور زمان برخی بر تاقص بودن و جواب گو نبودن این مبنا رأی دادند و نظریات از قبیل تقصیر مطلق و محض، نظریه خط و را ارائه دادند. بنابراین در کتاب حاضر در پی آن هستیم تا تغییرات و تحولات مبانی مسئولیت مدنی را در قوانین و حقوق ایران و هم چنین اتحادیه اروپا مورد بحث و بررسی قرار دهیم.